

OBSERVACIONS BOTANIQUES

per

P. FONT I QUER

IX

Sobre la vegetació dels Monegros

De Sarinyena estant, hom veu, pel cantó de migdia, com s'aixeca, damunt la plana monòtona del Baix Aragó, la serreta d'Alcubierre, que ateny les màximes altituds, entorn dels vuit-cents metres, cap al seu extrem occidental. A la plana de Sarinyena, durant el poc temps que hi vaig ésser, no em fou possible descobrir cap vestigi de la primitiva vegetació arbòria que la poblà. Prop d'allí, a Terreu, hi ha restes del pi d'Alep, i més cap a llevant, cap a Montçó i Binèfar, queden a les marjades bon nombre d'exemplars isolats del primitiu *quercetum ilicis*.

Baixant cap als Monegros, passat el poblet de Pallaruelos, hom queda sorprès pels primers exemplars de savina que conserven les vores dels conreus, altes, dretes, amb les rames baixes tallades més o menys amunt, corpulentes, i, segurament, molt velles. Aquestes primeres savines, ja pròximes a la serra d'Alcubierre, són a 300 metres d'alçària, i amb gran sorpresa viu que pertanyien al *Juniperus thurifera* L. Dic amb gran sorpresa perquè no pensava que baixés tan avall, a la plana, tant pel que en diuen els autors que s'han ocupat d'aquesta espècie forestal, com per la meua pròpia experiència, vista l'altitud de les «nebredas» de *J. thurifera* de Santo Domingo de Silos i de l'altiplanície que s'estén entre Pozondón i Cella, a les proximitats de la Sierra de Albarracín.

Aquests primers exemplars de savina que trobem a la plana de Pallaruelos van acompanyats d'una vegetació residual, que és com segueix:

<i>Retama sphaerocarpa</i>	<i>Salvia lavandulifolia</i>
<i>Brachypodium ramosum</i>	<i>Thymus vulgaris</i>
<i>Genista Scorpius</i>	<i>Rosmarinus officinalis</i>
<i>Artemisia Herba-alba</i>	<i>Lygeum Spartum</i>
<i>Atriplex Halimus</i>	<i>Atractylis humilis</i>
<i>Porterium sp.</i>	<i>Echinops Ritro</i>
<i>Eryngium campestre</i>	<i>Statice echiioides</i>

A mesura que ens acostem a la serra, les restes del *Juniperus* són cada vegada més abundants, per bé que reduïdes a ocupar les marjades de les terres de sembradura, que hom veu ornades d'arbres de color verd fosc més o menys afilerats.

La serra d'Alcubierre, en aquell indret de Pallaruelos, ens mostra també la savina que ocupa les vores dels camps conreats, que abunden als altiplans i a les valls que s'hi formen. Però la serra mostra pertot rebrots de savines mesclats amb els matolls. Tinc per cert, doncs, que el savinar poblà primitivament la major part de la serra, dominant, principalment, a la calma, als costers del solell i a la plana del seu entorn.

A la serra esmentada de Pallaruelos, cap a 500 m d'alçària, sobre margues argiloses calcàries, la savina conviu actualment amb aquesta associació:

Juniperus thurifera

<i>Rosmarinus officinalis</i>	<i>Thymus vulgaris</i>
<i>Genista Scorpius</i>	<i>Brachypodium ramosum</i>
<i>Passerina tinctoria</i>	<i>Salvia lavandulifolia</i>
<i>Helianthemum sp.</i>	<i>Artemisia Herba-alba</i>
<i>Koeleria sp.</i>	<i>Leuzea conifera</i>
<i>Rhamnus lycioides</i>	<i>Onopordon acaule</i>
<i>Retama sphaerocarpa</i>	<i>Globularia Alypum</i>

En alguns indrets es mesclen amb les anteriors *Lygeum Spartum*, *Ephedra sp.*, *Plantago albicans*, etc.

En les faldes ombrejades, amb el *juniperetum thuriferae*, s'hi mescla en major o menor proporció el *Pinus halepensis*, junt amb *Juniperus Oxycedrus*, *Bupleurum frutescens*, *Phlomis Lychnitis*, etc. Quan l'exposició esdevé exactament septentrional, els pins d'Alep són més abundants, i dessota el cim anomenat *la Peña*, a 600 m, constatem el *Quercus coccifera* com a element subaltern del *pinetum halepensis* de l'obac, mesclat amb el *Cistus albidus*, que no vaig veure fora d'allí.

La serra continua vers La Almolda, poblet arredossat al vessant migjorn, en començar la plana per l'altra banda de la serra. A La Almolda abunden les guixeres i hi ha forns de coure guix i teuleries. Per això, sens dubte, les muntanyes es veuen més pelades, i la savina, combustible excel·lent, hi manca. A les guixeres de La Almolda, com a residu del *juniperetum thuriferae* amb *Pinus halepensis*, no hi queda sinó una garriga clara d'aquesta composició, a 450-500 m:

<i>Artemisia Herba-alba</i>	<i>Lygeum Spartum</i>
<i>Santolina chamaecyparissus</i>	<i>Genista Scorpius</i>
<i>Brachypodium ramosum</i>	<i>Thymus vulgaris</i>

<i>Echinops Ritro</i>	<i>Helichrysum Staechas</i>
<i>Serratula sp.</i>	<i>Allium sp.</i>
<i>Sedum sediforme</i>	<i>Koeleria sp.</i>
<i>Bupleurum fruticosum</i>	<i>Atriplex Halimus</i>
<i>Aster sp.</i>	<i>Linum suffruticosum</i>
<i>Statice sp.</i>	<i>Atractylis humilis</i>
<i>Helianthemum ad origanif.</i>	<i>Coronilla minima australis</i>
<i>Pycnomon Acarna</i>	<i>Hippocrepis sp.</i>
<i>Hedysarum humile</i>	<i>Euphorbia nicaensis</i>

Prop del cim i de l'ermita de Santa Quitèria, al vessant N, entre 550-600 m, encara hi ha algun bosquet de *Pinus halepensis*. És allí que anotem la següent associació:

Pinus halepensis

<i>Brachypodium ramosum</i>	<i>Quercus coccifera</i>
<i>Bupleurum fruticosum</i>	<i>Stipa juncea</i>
<i>Arctostaphylos Uva-ursi</i>	<i>Linum suffruticosum</i>
<i>Rosmarinus officinalis</i>	<i>Hippocrepis sp.</i>
<i>Ephedra sp.</i>	<i>Echinops Ritro</i>
<i>Leuzea conifera</i>	<i>Coronilla minima australis</i>
<i>Inula montana</i>	<i>Koeleria sp.</i>
<i>Helianthemum sp.</i>	<i>Teucrium Polium</i>
<i>H. racemosum</i>	<i>Thymus vulgaris</i>
<i>Atractylis humilis</i>	<i>Cistus Libanotis</i>
<i>Carex Halleriana</i>	<i>Teucrium Chamaedrys</i>
<i>Genista Scorpius</i>	

La serra d'Alcubierre i la seva rodalia, plaçada a la banda de pluges més escasses de la baixa conca ibèrica (els Monegros són ben famosos per llur sequedat) és un bon punt de prova per a estudiar el repartiment de les espècies forestals i de llurs associacions en aquest ambient. Com a resum del que hem dit, consignarem que l'arbre que poblà la serra i les planes pròximes fou el *Juniperus thurifera*, del qual hom veu deixalles per totes bandes, i entre la serra i l'Ebre, prop de Bujaraloz, encara queda l'extensa clapa de La Retuerta. A les obagues de la serra d'Alcubierre, com a espècie més higròfila, la savina és substituïda pel pi d'Alep, que arriba a formar poblaments purs o gairebé purs, sovint en convivència amb el *Quercus coccifera*. A notar l'existència de l'*Arctostaphylos Uva-ursi* i la manca del *Quercus Ilex*.

L'excursió, realitzada el 12 de març, amb la vegetació encara molt endarrerida, no m'ha permès fer més extenses llistes de les associacions, i per aquesta causa hi ha imprecisió en algun nom específic.